Volume II (2016)

M. C. LYONS & D. E. P. JACKSON, *Selahaddin: Kutsal Savaşın Politikaları*. İstanbul 2006. Pınar Yayınları, 486 sayfa (8 harita ile birlikte). Çev. Z. Savan. ISBN: 9753522495

Doğan Mert DEMİR

*Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz 'açık erişimli' bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımı, eleştiri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımı, eleştiri ve çeviriler derginin web sitesinde (www.libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume II: Ocak-Aralık 2016) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni D. M. Demir, *Selahaddin: Kutsal Savaşın Politikaları*. Yazarlar: M. C. Lyons & D. E. P. Jackson, Çeviren: Z. Savan. *Libri* II (2016) 557-564. DOI: 10.20480/lbr.2016056

Geliş Tarihi: 24.12.2016 | Kabul Tarihi: 30.12.2016 | Elektronik Yayın Tarihi: 31.12.2016

URL: <http://dx.doi.org/10.20480/lbr.2016056>

Editörya Phaselis Project
www.phaselis.org

**M. C. LYONS & D. E. P. JACKSON, *Salâhaddin: Kutsal Savaşın Politikaları*.
İstanbul 2006. Pinar Yayınları, 486 sayfa (8 harita ile birlikte). Çev. Z. Savan.
ISBN: 9753522495**

Doğan Mert DEMİR*

Salâhaddîn Eyyûbî yaşamıyla hem kendi çağdaşı tarihçileri hem de modern tarihçileri etkilemiştir. Onun yaşamı, savaşları ve politikaları hem doğu hem de batı kültürü tarafından efsaneleştirilmiş ve bu efsaneleştirme çevresinde bir yazım kültürü doğmuştur. Onun hayatının çağdaşlarına biyografilere bu kadar çok konu edilmiş olması, ortaçağ sultanları arasında benzerine az rastlanır bir durumdur. Salâhaddîn biyograficiliği sadece ortaçağ ile sınırlı kalmamış, özellikle XIX. asır modern tarihçilik çalışmalarında da popülerliğini korumuştur. Salâhaddîn biyografilerinin bu kadar çok olması bir taraftan hayatı hakkında birçok ayrıntıyı bilmemize olanak sağlarken diğer taraftan birçok konunun efsaneleşmesine sebep olmuştur. Hatta öyle ki efsane ve gerçek yer yer birbirinden ayıramayacak hale gelmiştir. Modern akademik çalışmalar bu efsanelerin ayıklanması bakımından çok büyük bir önem taşımaktadır. Bu modern akademik çalışmaların en kıymetlilerinden biri devrin tüm kaynaklarına ve el yazmalarına ulaşan ve bu materyalleri doğru bir şekilde tahkik eden *Malcolm Cameron Lyons* ve *D. E. P. Jackson* tarafından kaleme alınan "*Saladin The Politics of the Holy War*" kitabıdır. Kitabın ilk baskısını 1982 senesinde Cambridge Üniversitesi yayınlamıştır. Kitap 2006 yılında Z. Savan tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve Pinar Yayınları tarafından piyasaya sunulmuştur. Bizim mevcut çeviriyi tahkik ettiğimiz baskısı yine Cambridge Üniversitesi'nce yapılan 1997 *Canto* baskısıdır. Eseri muadillerinden ayıran en önemli özellik Salâhaddîn dönemi Eyyûbî tarihi olmaktan öteye geçerek ve Salâhaddîn'in mektuplarını ihtiva eden el yazmalarını kullanarak, bize tam manasıyla bir biyografi sunmuş olmasıdır.

Salâhaddîn biyografileri sadece kendi Sultanlığı için değil, ilişkide olduğu her devlet içinde önemli bir kaynak yığını oluşturmaktadır. Örneğin *İmadeddin el- İsfahani*, *İbn Şeddad* ve *Ebu Şame* gibi devrin önemli kaynakları büyük ölçüde Salâhaddîn'in hayatını konu edinirken, onun düşmanları ve müttefikleri için de eşsiz bilgiler sağlamaktadırlar. Salâhaddîn biyografileri dönemin doğru anlaşılması açısından bu kadar elzem iken, bu biyografilerin Türkçe'ye kazandırılması ayrı bir hassasiyet gerektirmektedir. Öyle ki çalışmamıza konu edilen kaynak, batı literatüründe Salâhaddîn hakkında hazırlanan en titiz çalışmaların başında gelir. Ancak çevirinin tarihsel gerçeklerin yanlış anlaşılacak şekilde yapılmış olması ve hatta bu yanlışların kitapta sıklıkla tekrarlanması birçok tarihsel olayı saptırmaktadır. Bu durum akademik okuyucu için birbirini tekrar eden birçok tarihsel yanlışlığa sebep olabileceği gibi, genel okuyucu için ise birçok tarihsel terimin ve olayın yanlış öğrenilmesine sebep olacaktır. Öyle ki bu çeviri tarihsel terminolojiden oldukça bi-haber

* MA., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Ortaçağ Araştırmaları Anabilim Dalı. Antalya. doganmdemir@gmail.com

yapıldığından zincirleme birçok yanlışla sebebiyet verebilir. Bu çalışmamızda amaçlanan, iki metni dilbilimsel anlamda karşılaştırarak çeviri yanlışlarını bulmak değildir. Bu tahkikin temel amacı çeviride tarihsel altyapı eksikliği kaynaklı yanlışlıklara işaret etmek ve bu yolla bundan sonra yapılacak olan çevirilerde bu hassasiyetin kazandırılmasını sağlamaktır.

Eleştirimiz ağırlıklı olarak tarihsel terminolojinin üzerine kurulu olacağından her kelimeyi tek tek karşılaştırmaktan ziyade, tarihsel gerçekliği saptıran terminolojik hatalar üzerinde durmayı tercih ettik. En önemli hatalardan biri “*castellan*”¹ ifadesinin “*ikta sahibi*”² olarak çevrilmesidir. Burada bahsedilen konu Salâhaddin’in babası Necmeddin Eyyûb’un Tekrit’e vali olarak görevlendirilmesidir³. Eserin orijinalinde yazar, “*castellan*” ifadesini kullanmıştır. Çevirmen ise buradaki “*castellan*” ifadesini “*ikta sahibi*” olarak çevirmiştir. Tarihsel işleyişe göre durum değerlendirildiğinde bu sırada Tekrit kentinin iktâ sahibi Bihruz’dur⁴ ve Salâhaddin’in babası ise Bihruz’un onayı ile göreve getirilir⁵. Burada kullanılan “*castellan*” ifadesi hiçbir surette “*iktâ sahibi*” anlamına gelemez ve mevcut çeviri tarihsel gerçeği saptırmaktadır⁶. Burada olması gereken terim “*dizdar*” veya “*vali*”dir⁷.

Çeviriyle ilgili diğer bir problem ise doğrudan çeviri ile ilgili olmasa da çevirmen notu başlığı altında paylaşılan bilgide bulunmaktadır⁸. Burada kullanılan “*Franklar*” ifadesine çevirmen not düşerek şu bilgiyi vermiştir: “*Roma İmparatorluğu zamanında bölgeye yerleşmiş Alman kökenli Hristiyan topluluğu*”. Tarihsel terimler, özellikle kronik terminolojisi, dönemlere göre büyük değişimler gösterebilir. “*Franklar*” ifadesi geç antik çağdan, ortaçağın sonuna kadar hem doğu hem de batı menşeilî kroniklerde en sık karşılaştığımız terimlerden biridir. Bu ifade geç antik çağda, çevirmenin de kısmen bahsettiği üzere Doğu Avrupa’yı fetheden ve Roma İmparatorluğu’nun doğu ve kuzey sınırlarında yaşayarak İmparatorluğun egemenliğini tanımayan Germanik toplumları ifade etmek için kullanılmıştır⁹. İslami devir Arap kökenli kaynaklarda ise bu ifade öncelerde *el-efrenc* olarak karşımıza çıkmaktadır ve batı Hristiyanlarını, Doğu Roma Hristiyanlarından ayırmak için kullanılmıştır¹⁰. Fakat esere konu olan döneme yaklaştığımızda, Birinci Haçlı Seferi sırasında Latin kaynakları haçlı seferlerine katılan topluluklar için “*Franci*” ifadesini kullanmıştır¹¹. Müslüman kaynaklarda ise haçlı seferleriyle topraklarına gelenler için genel bir ifade olarak “*Franklar*” ifadesi kullanılır. Yani haçlı dönemlerinden bahsediyorsak “*Franklar*” ifadesi haçlı ordularıyla gelen ve Suriye-Filistin coğrafyasına yerleşen Latin toplumlarını genelleyen bir ifadedir. Bu ifade hem kroniklerde hem de devrin görgü tanıklarınca kullanılan ortak bir ifadedir¹². Sonuç olarak bu bölümde Franklar ile ilgili yapılan açıklama metnin orijinalinde bulunan

¹ Lyons – Jackson 1997, 2.

² Lyons – Jackson 2006, 10.

³ Şeşen 1987, 38; Lev 1999, 28; Azzam 2015, 42-43.

⁴ Şeşen 1987, 38; Beyyümî 2005, 63; Azzam 2015, 43.

⁵ Tarihsel süreç doğru okunduğunda şehrin valiliğine esasen Necmeddin Eyyûb’un babası Şadi’nin getirildiği görülmektedir. Fakat Şadi’nin ölümü sonunda bu görev Necmeddin Eyyûb’e geçer.

⁶ Yazar eserinde iktâ ile ilgili bir durum olduğunda bunu çevirmeden “*iqta*” olarak belirtmektedir; Lyons – Jackson 1997, 20.

⁷ Little, Fowler – Coulson 1969, I, 272.

⁸ Lyons – Jackson 2006, 17.

⁹ Demirkent 1996, 173-174; Murray 2006, 470-471.

¹⁰ Murray 2006, 470-471.

¹¹ Christie 2016, 312.

¹² Murray 2006, 470-471.

anlamıyla ilgisizdir ve okuyucuyu yanlış yönlendirmektedir. Burada eğer Franklar terimi açıklanacaksa bu terimin kitapta bahsedildiği devirdeki anlamı açık ve doğru ifadelerle açıklanmalıdır.

Çevirinin en büyük hatalarından biri ise kitap boyu devam eden “*Latin Continuation of William of Tyre*”¹³ ifadesinin çevirisidir. Devrin önemli bir kaynağı olarak kabul edebileceğimiz William of Tyre’in kroniği ve bu kroniğe yapılan zeyiller ile alakalı bu ifade çok yanlış anlaşılacak şekilde çevrilmiştir. Bu ifade çeviride şu şekilde bulunmaktadır; “Latince *Continuation* adlı eserin yazarı William of Tyre”¹⁴. Bu noktada William of Tyre’in kroniğinden ve bu kroniğe yapılan zeyillerden bahsetmek, büyük hatalara sebebiyet verecek bu çevirinin doğru anlaşılması için yerinde olacaktır. William of Tyre haçlı tarih yazıcılığının önemli isimlerinden biridir. Özellikle XII. asrın görgü tanığı olan William of Tyre oldukça tutarlı ve ayrıntılı anlatılarıyla birçok meseleye ışık tutar. William of Tyre’nin *Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum*¹⁵ adlı eseri devrinin haçlı anlatıları arasında en tutarlı ve ayrıntılı anlatısıdır. William of Tyre’in eseri sadece kendi dönemine ışık tutmamış tercüme ve zeyilleri vasıtasıyla haçlı tarih yazıcılığında bir külliyyat doğurmuştur¹⁶. Bu külliyyat doğrultusunda ortaya çıkan “*continuation*”lar yani zeyiller farklı dillerde yazılmışlardır ve farklı dönemleri anlatmaktadırlar. Burada metnin orijinalinde kastedilen “*Latince Continuation*” yani Latince Zeyl, William of Tyre’nin eseri değil, William of Tyre’nin “*Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum*” adlı eserine yapılan Latince bir ektir ve M. Salloch editörlüğünde 1934 yılında Leipzig’de “*Die Lateinische Fortsetzung Wilhelms von Tyrus*” adıyla yayınlanmıştır. Öyle ki zaten William of Tyre’nin eseri dipnotlarda “W. T.” olarak gösterilirken zeyli “*Continuation*” olarak gösterilmiştir. Burada olması gereken çeviri “*William of Tyre’in Latince Zeyli*” ifadesidir.

Çeviride bulunan bir diğer tarihsel hata ise hali hazırda zaten akademik bir tartışmanın da konusu olan “*Syrian*” ve “*Assyrian*” terimlerinin eş anlamlılığı ile ilintilidir. Çeviride “*Michael the Syrian*”¹⁷ ifadesi tekrarlar “*Suriyeli Mihael*”¹⁸ olarak çevrilmiştir. “*Syrian*” kelimesi hem Suriyeli hem de Süryani demektir. Hatta bu eş anlamlılığın etimolojik kökenleri akademik bir tartışmanın da konusudur¹⁹. Fakat durum şu ki *Syrian* kelimesi “*Suriyeli*” anlamına gelebileceği kadar “*Süryani*” anlamına da gelebilir. Çeviri yapılırken bu çift anlamlılık ve tarihsel gerçek göz önünde bulundurulmalıdır. Burada sözü edilen kişi Süryani Mikâîl’dir²⁰ ve mevcut çeviri tarihsel gerçekliği ciddi bir saptırmaya uğratmaktadır. Burada metin boyunca çevrilen “*Suriyeli Mihael*” ifadesi “*Süryani Mikâîl*” olarak çevrilmeliydi.

Çeviride tarihsel gerçekliğe uymayan diğer bir hata ise “*Hugh of Caesarea*” isminin çevirisinde geçmektedir²¹. Metnin esasında bu ismin unvanı hakkında bir bilgi bulunmaz iken çevirmen bu

¹³ Lyons – Jackson 1997, 6.

¹⁴ Lyons – Jackson 2006, 14.

¹⁵ Eserin oldukça başarılı bir İngilizce çevirisi mevcuttur. Örn. William of Tyre. Türkçe’ye tam bir çevirisi olmakla beraber 2 adet tez çalışmasında ve bir müstakil çalışmada oldukça başarılı kısmi çevirileri yapılmıştır; Ayan 1994; Altan 1995; Ayan 2016.

¹⁶ Bu külliyyat hakkında derinlemesine bir inceleme için şu kaynaklardan yararlanılabilir: Edbury 1998; Hammad 1987; Kedar 2014.

¹⁷ Lyons – Jackson 1997, 39; 246; 385.

¹⁸ Lyons – Jackson 2006, 56; 299; 39.

¹⁹ Frye 1992,30-34; Rollinger 2006, 283-287.

²⁰ Süryani Mikhâîl hakkında bk. Andreasyan 1950, 407-408.

²¹ Lyons – Jackson 1997, 15, 31.

ifadeyi tekrarlarla “*Caesera Kontu Hugh*” olarak çevirmiştir²². Öncelikle belirtmek gerekir ki Caesera Kontlukla idare edilen bir şehir değildir. Haçlı Kontlukları farklı birer siyasi yapıdır ve başlarında bulunan Kont ile idare edilirler. Bu durum düşünüldüğünde Hugh of Caesarea’nın kont olması imkânsızdır. Tarihsel gerçekliğe bakıldığında bu sırada Hugh of Caesarea’nın Caesarea şehrinin hâkimi olduğunu görülmektedir²³. Kontluk ayrı bir statüdür ve şehir yöneticiliği, hâkimliği ya da lortluğu ile karıştırılmaması gerekir. Bu noktada çevirmen “*Hugh of Caesarea*” ifadesini ya olduğu gibi “*Caesareali Hugh*” diye çevirmesi veya tarihsel durumu doğru araştırarak “*Caesarea Hâkimi Hugh*” olarak çevirmesi uygun olurdu. Benzer bir hata “*Humphrey of Toron*” isminin çevirisinde de bulunmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi orijinal metinde Humphrey of Toron’un unvanı hakkında hiçbir bilgi bulunmazken²⁴ çevirmen Türkçe metinde bu ismi “*Tibnin Kontu Humphrey*” olarak tercüme etmiştir²⁵. Tarihsel olarak incelendiğinde de Toron kenti Kontluk ile idare edilen bir kent değildir. Humphrey of Toron ise zaten Kont unvanına sahip değildir. Kendisi Toron kentinin hâkimidir²⁶. Bu çeviri de yukarıda olduğu gibi tarihsel gerçek ile örtüşmemektedir. Burada olması gereken “*Toron Hâkimi Humphrey*”’dir. Öyle ki zaten yazar bir yerin kontundan bahse-deceği durumlarda o kişinin kont olduğunu belirtmektedir²⁷.

Çevirinin 13. bölümünde bulunan bir diğer çevirmen notu metnin mahiyetinin yanlış anlaşılmasına sebebiyet verebilecek durumdadır. Tarihi dönemlere ait özel terimler, özellikle devlet kurumları ile ilgiliyse devlete, bölgeye ve döneme göre büyük anlam farklılıkları gösterebildiği gibi anlamsal daralmaya da uğrayabilir. “*Muhtesib*” terimi de böyle bir terimdir. Çevirmen, metnin orijinalinde de “*muhtasib*” olarak yazılan²⁸ ve çevirisine “*muhtesib*” olarak aldığı bu terim için çevirmen notu düşerek şu bilgiyi vermiştir: “*Esnaflı denetleyen, ticari hayatın düzenliliğini sağlayan, vazifeli, zabıta*”²⁹. Bu açıklama Osmanlı’nın belli bir dönemi için kısmen doğru olmakla beraber, XII. asrın son çeyreği ve İslam’ın daha erken devirleri için fazlasıyla yetersiz bir açıklamadır. Metinde Muhtesib’e verilen bir icazet-nameden bahsedilmektedir. Bu icazet-nameyle muhtesibden, Şiilerin sevmedikleri sahabelere hakaret edilmesine engel olması istenmektedir. Olaydan da anlaşılacağı üzere ticareti ve esnaflı denetleyen bir görevlinin toplumsal olaylara müdahil olması mantıklı görünmemektedir ve çevirmen notu okuyucuyu yanlış yönlendirmektedir. Muhtesibler, İslam şehir hayatının önemli görevlileridir. Muhtesib temel anlamda İslam Hukuku’nun şehirde işletilmesini sağlayan esas görevlidir³⁰. Vazifelerinin arasında iktisadi görevler olduğu gibi içtimaî görevlerde bulunmaktaydı³¹. Örneğin Eyyûbî devrinde muhtesiblerin önemli görevlerinden biri zimmîlerin ve bâtinîlerin denetimidir. Muhtesib, öğretmenlerin çocuklara olan tavırlarından, hayvanlara yüklenen ağırlığın kontrolüne ve namaz vakitlerinin düzenlenmesine kadar birçok işi yürütür³². Elbette ki Eyyûbî devrinde muhtesibin finansal denetim görevi vardır ve piyasadaki

²² Lyons – Jackson 2006, 15, 24.

²³ Barber 2010, 96.

²⁴ Lyons – Jackson 1997, 13, 23, 99, 327, 336, 342, 344, 347.

²⁵ Lyons – Jackson 2006, 22, 32, 128, 394, 409, 415, 417, 420.

²⁶ Baldwin 1969, 592.

²⁷ Lyons – Jackson 1997, 117, 118, 121, 122, 126, 127, 128, 201.

²⁸ Lyons – Jackson 1997, 203.

²⁹ Lyons – Jackson 2006, 247.

³⁰ Hitti 2011, 440.

³¹ İzzı Dien 2008, 236.

³² Kallek 1998, 137-138; Zeydân 2013, I, 313; Dudu-Kuşçu 2013, 393-394.

standardı korumak onun önemli görevlerinden biridir³³. Fakat tek görevini bu olarak göstermek, muhtesibin metin içindeki görevi ile de zıt düşmektedir ve okuyucuyu yanlış yönlendirmektedir. Burada eğer çevirmen notu düşülecekse muhtesibin Eyyûbî devrindeki görev tanımı kısaca açıklanmalıdır³⁴.

Çeviride karşılaştığımız diğer bir problem ise on dokuzuncu başlık olan “*Crusaders at Acre*”³⁵ başlığının çevirisindedir. Yazar bu başlıkta haçlı ordularının Akka’ya nasıl bir teçhizatla ne büyük-lükte bir orduyla geldiğini, Salâhaddîn’in bu ordulara karşı nasıl tedbirler aldığını anlatmaktadır. Yazarın başlık seçimi, konunun muhtevasıyla doğrudan uyumlu iken, çevirmen bu başlığı “Haçlı-lar Hakkında”³⁶ olarak değiştirmiş ve sanki bu başlıkta haçlılar hakkında umumi malumat sağla-nacakmış gibi bir algı oluşturmuştur. Binaenaleyh bir sonraki başlığın da “*Akka’nın Düşüşü*” oldu-ğunu göz önünde bulundurduğumuzda başlıklar arası uyumun sağlanabilmesi için çevirideki bu değişikliğin yapılmaması gerekmektedir. Burada başlık “*Haçlılar Akka’da*” şeklinde çevrilmelidir.

Kısaltmalar dipnotlarda Türkçeleştirilmiş fakat kısaltma tablosu yapılmamıştır. Bu durumda okuyucunun mevcut kısaltmaları anlamlandırabilmesi imkânsızdır. Öyle ki kaynakların çok büyük bir kısmı kısaltma halinde verilmiş durumdadır. Orijinalinde kısaltmalar listesi verilmiş ve merak eden okuyucunun hangi kaynaktan bahsedildiğini anlayabilmesi sağlanmıştır³⁷. Fakat mevcut çeviride okurun kitapta ifade edilen kaynağı öğrenmesi imkânsız bir hale gelmiştir. Biz bu çalışmamızla mevcut çevirinin daha anlaşılabilir olmasını hedeflediğimiz için kullanılan ancak açıklmaları verilmeyen bu kısaltmaların listesini aşağıya ekledik. Buna ek olarak Hittin başlığının 37. Dipnotu çevrilmemiş ve orijinalinde olduğu üzere “*For This Account*” olarak bırakılmıştır. Bütün bunlara ek olarak çeviride basit bazı çeviri ve imla hataları bulunmakla birlikte, okuyucuyu yanlış yönlendirmedeği için çalışmamızda bahsetmeye gerek görülmemiştir.

Dipnotlarda Kullanılan Kısaltmalar Listesi³⁸

E. Ş.	= <i>Ebû Şâme</i> . Ed. Ahmed ve Ziyada, Cilt. 1. 1. 2.
E. Ş. 1.	= <i>Ebû Şâme</i> . Kahire, Cilt. 1.
E. Ş. RA. 2	= <i>Ebû Şâme</i> . Kahire, Cilt. 2.
B. E.	= <i>Şifâ el- Kulûb</i> . Bk. Anon.
Berk	= <i>el- Berk üş-Şâmî</i> . Bk. ‘İmad ed-Din.
Bundari	= <i>Senâü’l- Berk</i> . Bk. ‘İmad ed-Din. Yararlanılan kaynak: Şeşen’in edisyonu. <i>Devlet’ül Ekrâd</i> . Bk. Muhammed b. İbrahim.
Ehrenkreutz	= <i>Saladin</i> .
Feth	= <i>Kitâbü’l fethü’l kussi</i> . Bk. ‘İmad ed-Din.
Gibb	= <i>The Life of Saladin</i>
İ. E.	= <i>İbnü’l Esir, el- Kamil</i>
İ. F.	= <i>İbnü’l Furat</i>
İ. Ş.	= <i>İbn Şeddad</i>

³³ Ibn Mammati 281.

³⁴ Eyyûbî devrinde ait muhtesib atanması sırasında yazılan bir tayin sicili muhtesibin tüm görevlerini ve fonksiyonunu ayrıntısıyla anlatmaktadır. Bu sicilin tercümesi için bk. Dudu-Kuşçu 2013, 397-399.

³⁵ Lyons – Jackson 1997, 295.

³⁶ Lyons – Jackson 2006, 359.

³⁷ Lyons – Jackson 1997, 384.

³⁸ Bu liste orijinal metinde bulunan kısaltmaların çeviride kullanıldıkları versiyonları göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

Harîde. Bk. 'İmad ed-Din.

Hitat. Bk. Makrizi.

Nur. = *Divan-ı Resâil*. Bk. 'İmad ed-Din.

K. = *el- Kalkaşendî*

Senâ = *Senâü'l- Berk*. Bk. 'İmad ed-Din. Yararlanılan kaynak F. El-Nabarwy'in edisyonu.

W. T. = *William of Tyre*

Berlin için, Kahire (= el- dürr el- nâzime), Cambridge, Leiden, Musul, Münih, Paris, TK. (= Topkapı), 7307, 25756, 25757, bk. El- Fadıl.

Sonuç olarak tahkik etmeye gayret gösterdiğimiz bu eser, batı literatüründe Salâhaddîn Eyyûbî'nin şahsı ve onun devri Eyyûbî tarihi açısından yazılmış olan en sahih eserlerin başında gelmektedir. Böyle bir eserin Türkçe çevirisinin gerekliliği son derece elzem iken, mevcut çevirinin birçok açıdan okuyucuyu yanlış yönlendirmesi ve yanlış bilgiye sebebiyet vermesi eserin gerektiği değere kavuşamamasına neden olmuştur. Eserin tercümesini kullanacak okuyucunun eleştirimizdeki uyarıları dikkate alarak okuması, konunun doğru anlaşılabilmesi açısından tavsiye edilebilir.

BİBLİYOGRAFYA

- Altan 1995 E. Altan, *Willermus Tyrensis'in Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum (Deniz Aşırı Bölgelere Yapılan Seferlerin Tarihi) Adlı Eserinin XI. ve XII. Kitaplarının Türkçe Çevirisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul 1995.
- Andreasyan 1950 H. Andreasyan, "Türk Tarihine Ait Ermeni Kaynakları". *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi* 2 (1950) 389-401.
- Ayan 1994 E. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum (Deniz Aşırı Bölgelere Yapılan Seferlerin Tarihi) Adlı Eserinin XVI., XVII., ve XVIII. Kitaplarının Türkçe Çevirisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul 1994.
- Ayan 2016 E. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*. İstanbul 2016.
- Azzam 2015 A. Azzam, *Selahaddin Eyyûbî*. Çev. P. Arpaçay. İstanbul 2015.
- Baldwin 1969 M. W. Baldwin, "The Decline and Fall of Jerusalem". Ed. K. M. Setton, *A History of Crusades*. Madison (1969) 590-622.
- Barber 2010 M. Barber, *The New Knighthood*. Cambridge 2010.
- Beyyümî 2005 A. Beyyümî, *Kuruluş Devrinde Eyyübîler*. Çev. A. Timurtaş. İstanbul 2005.
- Christie 2016 N. Christie, "An Illusion of Ignorance? The Muslims of the Middle East and the Franks Before the Crusades". Ed. A. J. Boas, *The Crusader World*. London (2016) 311-323.
- Demirkent 1996 I. Demirkent, "Franklar". *İslam Ansiklopedisi* 13 (1996) 173-176.
- Dudu-Kuşçu 2013 A. Dudu-Kuşçu, *Eyyûbî Devleti Teşkilatı*. Ankara 2013.
- Edbury 1998 P. Edbury, *The Conquest of Jerusalem and the Third Crusade*. Hampshire 1998.
- Frye 1992 R. N. Frye, "Assyria and Syria Synonyms" *Journal of Near Eastern Studies* 51 (1992) 281-285.
- Hammad 1987 M. J. Hammad, *Latin and Muslim Historiography of Crusades: A Comparative Study of William of Tyre and 'Izz ad-Din Ibn al-Athir*. Unpublished Master Dissertation, University of Pennsylvania. Pennsylvania 1987.
- Hitti 2011 P.K. Hitti, *Siyasal ve Kültürel İslam Tarihi*, Çev. Salih Tuğ, İstanbul 2011.
- Izzi Dien 2008 M. Izzi Dien, "Hisba". Ed. I. R. Netton, *Encyclopedia of Islamic Civilisation and Religion*. Oxon (2008) 236.
- İbn Mammati (= İbn Mammati, *Kavanin el-Davanin*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: R. S. Cooper, *Ibn Mammati's Rues for Ministries: Translation with Commentary of the Qawanin al-Dawanin*. Unpublished PhD. Dissertation, University of California. Berkeley 1973.
- Kallek 1998 C. Kallek, "Hisbe". *İslam Ansiklopedisi* 18. İstanbul (1998) 133-143.
- Kedar 2014 B. Z. Kedar, "Some New Light on the Composition Process of William of Tyre's Historia". Eds. S. B. Edgington – H. J. Nicholson, *Deeds Beyond the Sea*. Surrey (2014) 3-13.
- Lev 1999 Y. Lev, *Saladin in Egypt*. Leiden 1999.
- Little, Fowler – Coulson 1969 W. Little, H. W. Fowler – J. Coulson, *The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles*. Ed. C. T. Onions, Cilt 1. London 1969.
- Lyons – Jackson 1997 M. C. Lyons – D. E. P. Jackson, *Saladin The Politics of the Holy War*. Cambridge 1997.
- Lyons – Jackson 2006 M.C. Lyons – D. E. P. Jackson, *Selahaddin Kutsal Savaşın Politikaları*. Çev. Z. Savan. İstanbul 2006.
- Murray 2006 A. V. Murray, "Franks". Ed. A.V. Murray, *The Crusade An Encyclopedia*. California (2006) 470-471.
- Rollinger 2006 R. Rollinger, "The Terms 'Assyria' And 'Syria' Again". *JNES* 65 (2006) 283-287.

Şeşen 1987
William of Tyre

R. Şeşen, *Salâhaddîn Eyyûbî ve Devlet*. İstanbul 1987.
(= Willermus Tyrensis, *Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: William of Tyre, *Deeds Done Beyond the Sea*.
Trans. E. A. Babcock – A. C. Krey, vols. I-II. New York 1943.
C. Zeydân, *İslam Uygarlıkları Tarihi*, Cilt. 1. Çev. N. Gök. İstanbul 2013.

Zeydân 2013